

Michał Służalec

THE STATUTORY ROLE OF CHURCH LEGAL PERSONS IN THE RUNNING OF EDUCATIONAL AND CARE FACILITIES

Ustawowa rola kościelnych osób prawnych w zakresie prowadzenia placówek edukacyjno-opiekuńczych

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2468-2734> E-mail: sluzalecm@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2024.34.16>

Wstęp

Udział Kościoła Katolickiego w życiu społecznym jest niewątpliwie bardzo znaczący. Wartość, jaką nosi za sobą działalność osób prawnych Kościoła Katolickiego jest podkreślana i zauważalna zarówno w naukach prawa, jak i pedagogice¹. Dzięki aktywności podejmowanej przez kościelne osoby prawne mają one możliwość oddziaływania na szereg obszarów życia społeczeństwa – realizując dzięki temu własną misję, jak i świadczyć pomoc na rzecz państwa w osiąganiu jego celów ustawowych. W tym przejawia się zatem forma subsydiarności w kontekście aktywności społecznych Kościoła Katolickiego w Polsce. Zaznaczenia wymaga, iż katalog płaszczyzn w zakresie podejmowanych działań jest szeroki i może on obejmować formy oddziaływania społecznego, gospodarczego, edukacyjnego, jak i kulturalnego. Tym samym, zaliczany jest do formuły otwartej. Przy czym, znaczącą rolę w tej mierze będzie miała także działalność mająca na celu zagwarantowanie prawidłowego rozwoju małoletnich. Wpływy te mogą obejmować różne aspekty. W tym wymiarze zaznaczenia wymaga, iż według danych opublikowanych przez Główny Urząd Statystyczny w 2022 r. względem organizacji pozarządowych „jedną z ważniejszych dziedzin działalności przyparafialnych organizacji Kościoła Katolickiego była edukacja i wychowanie to ponad połowa organizacji kierowała swoje działania do dzieci i młodzieży (54,4%)”². Statystyki te przedstawiają realne oddziaływanie kościelnych jednostek na sferę edukacji, wychowania i opieki nad dziećmi.

Kościół katolicki ma możliwość współdziałania z państwem w celu zorganizowania na rzecz najmłodszych odpowiednich warunków do ich rozwoju. Forma ta dotyczy zarówno fizycznego, jak również psychicznego rozwoju dziecka. Zaznaczenia wymaga, iż obowiązujące przepisy prawa umożliwiają prowadzenie szkół bądź placówek oświatowo-wychowawczych przez różne podmioty, w tym także pozostające w sferze misji Kościoła. Tym samym, katalog podmiotów uprawnionych do podejmowania działalności edukacyjnej może obejmować zarówno te znajdujące się w grupie organizacji pozarządowych (NGO), przedsiębiorców, jak również w ramach osób prawnych kościołów i związków wyznaniowych, w tym także Kościoła Katolickiego. Wskazania wymaga, iż partycypacja Kościoła Katolickiego w wychowaniu małoletnich w obszarze związanym z zakresem edukacyjno-oświatowym powinna zawierać w swych ramach szereg standardów wyznaczanych przede wszystkim przez ustawę zasadniczą, pozostałe krajowe akty normatywne, jak również przepisy wewnętrzne Kościoła³. Biorąc pod uwagę doniosły charakter aktywności oraz realny wymiar uczestnictwa Kościoła Katolickiego w szeroko rozumianym obszarze oświatowym i wychowawczym zasadnym jest

¹ Zob. np. D. Stępkowski, *Związek szkoły, państwa i Kościoła w ujęciu Herbart’a*, Przegląd Pedagogiczny, 2010, nr 1, 9-23, s. 9-23.

² Główny Urząd Statystyczny, *Sektor non-profit w 2020 r. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, samorząd gospodarczy i zawodowy*, Warszawa, Kraków 2022, s. 50. https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5490/1/8/1/sector_non-profit_w_2020r1.pdf [dostęp: 13.10.2023 r.]

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

przedstawienie podstawowych standardów normatywnych odnoszących się do obszarów współdziałania Kościoła i państwa w tym zakresie, jaki wpływ na realizację tych form mają rodzice oraz ocena uwarunkowań normatywnych.

Istotny pozostaje również zakres podejmowanych w tym wymiarze wzajemnych działań państwa i Kościoła, albowiem muszą one obejmować zarówno system prawa krajowego, jak również prawo wewnętrzne Kościoła. W tym wymiarze chodzi przede wszystkim o realizację misji Kościoła, który w swoim nauczaniu zwraca uwagę na konieczność niesienia pomocy osobom najmłodszym oraz podkreśla znaczenie wychowania dzieci. Co więcej, zasadniczo, to na państwie ciąży obowiązek stworzenia systemowych warunków do rozwoju dziecka, co może przejawiać się m.in. poprzez dostosowanie standardów odnośnie obowiązku szkolnego i płaszczyzny edukacyjnej. Formą instrukcji dla Kościoła i państwa na rzecz realizacji praw dziecka staje się w tym wypadku art. 72 Konstytucji RP względem szeroko rozumianych praw najmłodszych. Za dziecko, dla potrzeb niniejszej pracy, poczytywana jest osoba fizyczna, która nie ukończyła 18 roku życia⁴. Założenia kościelne i państwowe w kontekście działań edukacyjnych i opiekuńczych niewątpliwie wzajemnie ze sobą korelują, zaś biorąc pod uwagę zasadę konstytucyjną w postaci współdziałania państwa i Kościoła Katolickiego, jak również pozostawanie przez oba te podmioty w obszarze zainteresowania w celu zapewnienia nadrzędnego interesu dziecka to obszar ten winien stanowić jeden z podstawowych aspektów ich współpracy.

1. Konstytucyjna zasada współdziałania państwa z kościołami i związkami wyznaniowymi dla dobra dziecka

Podstawowym gwarantem umożliwiającym podejmowanie wspólnych (bądź pozostających ze sobą w związku) działań przez Kościół Katolicki oraz państwo jest konstytucyjna zasada współdziałania tych podmiotów dla dobra człowieka i dobra wspólnego. Wymiar zasady określonej w art. 25 ust. 3 Konstytucji RP determinuje istotne standardy relacji państwa i Kościoła, które powinny być tworzone w taki sposób, aby za pośrednictwem posiadanego przez te podmioty zaplecza mieli oni możliwość osiągnięcia pozytywnych skutków dla dobra jednostki, jak również dobra wspólnego. Należy opowiedzieć się za zdaniem Anny Słowikowskiej, uzasadniającą taką konieczność współdziałania – z uwagi na podkreślenia źródła tego obowiązku – „Państwo i Kościół istnieją dla dobra ludzi – państwo dla dobra swoich obywateli, a Kościół dla dobra wiernych. Stąd podmiotem działania zarówno państwa, jak i Kościoła są ci sami ludzie, tylko z innych racji przynależący do obydwu społeczności, zaś jego przedmiot stanowi ich dobro.”⁵ Dobro w tym wypadku jest zaliczane jako cel prawa⁶. Samo współdziałanie obejmuje zarówno porządek prawny, jak i aspekty moralności⁷. Skoro zatem oba podmioty posiadają podobne cele związane z czynnościami dedykowanymi na rzecz społeczeństwa i jednostki to występowanie współpracy jest w tym ujęciu wskazane. Ten element oddziaływania na formy rozwoju staje się niezwykle znaczący względem odbiorców czynności opiekuńczych, wychowawczych i oświatowych, tj. małoletnich. W tym względzie dla dziecka istotne staje się podejmowanie działań mających doprowadzić do ukształtowania odpowiedniego systemu wartości. Dla osiągnięcia tego stanu konieczne jest oddziaływanie

⁴ Art. 2 ust. 1 Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 292) w związku z art. 10 § 2 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1610 z późn. zm.).

⁵ A. Słowikowska, *Soborowa zasada współdziałania Kościoła i państwa w kontekście zasad ją warunkujących*, Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2014, nr 11 (2), s. 37.

⁶ T. Tokarski, *Dobro wspólne w prawie kanonicznym i w prawie świeckim*, Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2021, T. XVI, nr 18 (1), 298.

⁷ J. Krukowski, *Zasada poszanowania niezależności i autonomii państwa i Kościoła katolickiego oraz współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego*, Roczniki Nauk Prawnych 2020, nr 4, s. 90.

osób, które osiągnęły już dojrzałość – tj. dorosłych⁸. Dla małoletnich najważniejszymi i kluczowymi podmiotami są ich rodzice – choć nie stanowią oni jedynej grupy oddziałującej na dzieci⁹. W tej mierze zatem znaczenie nabiera środowisko szkolne.

Nie bez znaczenia dla realizacji działań na rzecz dzieci pozostaje klauzula generalna dobra dziecka. W tym wymiarze każda jednostka realizująca jakies czynności na rzecz dzieci powinna wykonywać je w ścisłym powiązaniu z tą wartością. Podstawową jednostką świadczącą wychowanie są rodzice. Zgodnie z art. 48 ust. 1 Konstytucji RP to oni wychowują dziecko w zgodzie z własnymi przekonaniem. Dzięki art. 70 ust. 3 ustawy zasadniczej rodzicom przyznano gwarancję możliwości wyboru szkoły – w tym także spośród placówek niepublicznych. Nie bez znaczenia pozostaje także wolność sumienia i wyznania dziecka, jak i jego przekonania. W istotny aspekt pozostaje fakt, iż przy realizacji uprawnień i obowiązków rodzica względem wychowywania dziecka nie sposób mówić o dowolności. Oznacza to, iż ramy działań i decyzji podejmowanych na rzecz dziecka muszą stanowić odzwierciedlenie jego potrzeb – w postaci dobra małoletniego¹⁰. W tej mierze należy zatem pokrótce odwołać się do określonych w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym terminie „dobra dziecka”¹¹. Skoro realizacja działalności na rzecz małoletnich za pośrednictwem tworzenia placówek edukacyjnych, opiekuńczych, czy wychowawczych pozostaje w materii oddziaływać wychowawczych to winny one odpowiadać generalnym standardom normatywnym. W tej mierze, w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, można odszukać zakres odnoszący się realizacji władzy rodzicielskiej – tj. 95 § 3 k.r.o. „władza rodzicielska powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny.” Ujęcie to realizowane jest właśnie przez wychowanie. Tym samym placówki oddziałujące na dziecko powinny uwzględniać przesłankę nadrzędnego interesu dziecka oraz praw rodziców w kontekście wychowania małoletnich. Bez tego elementu nie sposób odpowiednio przedstawić znaczenia realizacji instytucjonalnych działań na rzecz dziecka. Poza klauzulą dobra dziecka w kodeksie rodzinnym można odszukać także art. 96 § 1 k.r.o., gdzie przyjęto, iż rodzice „obowiązani są troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka i przygotować je należycie do pracy dla dobra społeczeństwa odpowiednio do jego uzdolnień.” W realizacji tego obowiązku bez wątpliwości znaczną rolę będą posiadały placówki edukacyjne. Wymiar oddziaływania, jakie niesie za sobą współdziałanie państwa i Kościoła katolickiego jako aktywności edukacyjnych i opiekuńczych nabiera również na znaczeniu jako istotna forma pomocy rodzicom przy wychowywaniu dziecka. Należy zaznaczyć, iż uprawnienia do tworzenia i prowadzenie szczególnych form organizacyjnych przez Kościół Katolicki oraz aktywności podejmowane przez wspólnotę religijną na rzecz dziecka muszą pozostawać w zgodzie z uprawnieniami rodziców.

2. Wychowanie dziecka w nauce Kościoła

Z uwagi na realne możliwości oraz obowiązek spoczywający na Kościele Katolickim względem pomocy w zakresie wychowania małoletnich, które znajduje uzasadnienie zarówno w przepisach wewnętrznych Kościoła Katolickiego, jak również w katolickiej nauce społecznej należy przedstawić podstawowe i wybrane przykłady koncepcji odnoszących się do wychowania dzieci.

Znaczenie wychowania dzieci wyartykułowane jest bezpośrednio w już w kanonie 795 Kodeksu Prawa Kanonicznego, tj. „Ponieważ prawdziwe wychowanie powinno zmierzać do integralnej formacji osoby ludzkiej, zarówno w odniesieniu do celu ostatecznego, jak i w od-

⁸ W. Stojanowska, *Władza rodzicielska*, Warszawa 1988, s. 9-10.

⁹ M. Czaja, *Ochrona rozwoju dziecka przed zagrożeniami w aspekcie prawa międzynarodowego, europejskiego i krajowego*, Warszawa 2016, s. 9.

¹⁰ J. Borucki, *Władza rodzicielska w świetle przepisów prawa kanonicznego i polskiego prawa cywilnego*, Studia Wrocławskie 2000, nr 3, s. 53.

¹¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1359 z późn. zm.).

niesieniu do dobra wspólnego społeczności, dlatego dzieci i młodzież powinny być wychowywane tak, by mogły harmonijnie rozwijać swoje przymioty fizyczne, moralne oraz intelektualne, zdobywać coraz doskonalszy zmysł odpowiedzialności i właściwego korzystania z wolności oraz przygotować się do czynnego udziału w życiu społecznym¹². W tej mierze należy zwrócić uwagę na literalne odwołanie się w treści wskazanego kanonu na aspekt „dobra wspólnego społeczności”. W literaturze przedmiotu można odszukać twierdzenia, iż podstawą działań wychowawczych Kościoła Katolickiego jest jego misja wyznaczana koncepcją społeczności suwerennej¹³. Dzieci mogą korzystać z wychowania w duchu religii jednakże z uwzględnieniem zdania i decyzji rodzica – Kościół w tym wymiarze stanowi instytucję pomocniczą dla pierwszorzędnych decydentów¹⁴. Rolę rodziców ukazano także w Katechizmie Kościoła Katolickiego – 2223 – „Rodzice pierwsi są odpowiedzialni za wychowanie swoich dzieci.”; - 2230 – „Rodzice pierwsi są odpowiedzialni za wychowanie swoich dzieci, mają prawo wybrać dla nich szkołę, która odpowiada ich własnym przekonaniom”¹⁵.

Ujęcia te korelują z zasadą konstytucyjną współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego, jak i wychowania dzieci przez rodziców w zgodzie z własnymi przekonaniem. Wskazując za Józefem Krukowskim szkoła ma stanowić miejsce, które świadczy pomoc na rzecz rodziców w zakresie wychowania dzieci¹⁶. Takie ujęcie umożliwia ukucie twierdzenia, że jest to element działania subsydiarnego Kościoła prowadzącego szkołę nie tylko na rzecz państwa – jako podmiotu współdziałającego z nim, ale także w zasadniczym stopniu na rzecz rodziców i samych dzieci jako jego podstawowych odbiorców. W tym wymiarze Józef Krukowski opowiada się za koniecznością współpracy szkoły, państwa i Kościoła jako forma wsparcia na rzecz wychowania dzieci przez rodziców¹⁷.

3. Ustawowe gwarancje odnośnie prowadzenia placówek edukacyjnych przez Kościół Katolicki

Podstawowym standardem wyznaczającym możliwość występowania różnych typów placówek edukacyjnych jest wskazywany uprzednio art. 70 ust. 3 Konstytucji. Wyznacza on zarówno wolność rodziców do podejmowania decyzji odnośnie kształcenia dziecka w placówce publicznej bądź niepublicznej, jak również „wolność zakładania szkół”. Ujęcie to po-czytywane jest wielowymiarowo, jednakże stanowi o formie partycypacji podmiotów religijnych w wymiarze oświatowym¹⁸. Nie oznacza to jednak dowolności przy tworzeniu takich pomiotów¹⁹. Na brak swobody w kontekście powoływania do życia szkół wskazuje zdanie trzecie analizowanego artykułu – „Warunki zakładania i działalności szkół niepublicznych oraz udziału władz publicznych w ich finansowaniu, a także zasady nadzoru pedagogicznego nad szkołami i zakładami wychowawczymi, określa ustawa.”

Zaznaczenia wymaga, iż gwarancje w kontekście możliwości prowadzenia placówek edukacyjnych, które zostały dookreślone na rzecz Kościoła Katolickiego można odszukać

¹² W. Góralski, *Filozofia Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską*, Studia z Prawa Wyznaniowego 2022, Vol. 25, s. 167. <https://doi.org/10.31743/spw.13660>.

¹³ A. Romanko, *Podmioty zobowiązane do wychowania dziecka według Stefana Kardynała Wyszyńskiego. Wybrane Zagadnienia*, Kościół i Prawo, 2019, nr 1, 8(21), s. 56.

¹⁴ R. P. Czuba, *Podmioty zobligowane i uprawnione do wychowania dziecka na podstawie Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, Prawo Kanoniczne 2020, nr 4(63), s. 22. <https://doi.org/10.21697/pk.2020.63.4.02>.

¹⁵ Konstytucja Apostolska Fidei Depositum – Katechizm Kościoła Katolickiego. <https://www.parafia-wierzbnik.pl/dokumenty/kkk.pdf> (dostęp: 20.10.2023 r.).

¹⁶ J. Krukowski, *Podmiotowość rodziców w zakresie religijnego i moralnego wychowania dzieci w ramach edukacji szkolnej*, Roczniki Nauk Prawnych, 1994, T. IV, s. 146.

¹⁷ Tamże, s. 147.

¹⁸ L. Garlicki, M. Derlatka [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II*, wyd. II, red. M. Zubik, Warszawa 2016, art. 70. LEX.

¹⁹ W. Skrzydło [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. VII, Warszawa 2013, „Wolters Kluwer Polska SA” s. 84-85.

wprost w art. 14 Konkordatu²⁰. W jego treści przyjęto, iż Kościół Katolicki ma prawo zakładać i prowadzić placówki oświatowe i wychowawcze, w tym także przedszkola oraz szkoły wszystkich rodzajów zgodnie z przepisami prawa kanonicznego i na zasadach określonych przez odpowiednie ustawy. Wywodząc bezpośrednio z treści niniejszego artykułu, należy przyjąć, iż uprawnienie względem tworzenia i prowadzenia placówek oświatowych i wychowawczych związane jest z dwoma wymiarami, tj. zarówno w kontekście powołania takiej organizacji do życia – a co za tym idzie stworzenia jej, jak samego prowadzenia jej. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż kierowanie tego typu organizacją determinuje do dostosowania odpowiednio takiej jednostki w dwóch obszarach regulacyjnych, tj. w zakresie przepisów prawa kanonicznego, jako wymiar wewnętrzny unormowań kościelnych oraz zgodnie z zasadami określonymi przez ustawy krajowe. Działalność w tym wymiarze, po spełnieniu szczególnych warunków ustawowych będzie rozumiana jako użyteczność publiczna²¹.

Kolejne doprecyzowanie można odszukać w art. 14 ust. 2 Konkordatu w kontekście programowych przedmiotów obowiązkowych oraz druków urzędowych – w tym zakresie placówki podlegają prawu polskiemu. Zaznaczenia wymaga, iż ustawodawca w umowie między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską wskazał, iż sama forma realizacji programu nauczania innych przedmiotów ma odpowiadać przepisom kościelnym. Element ten jest istotny, w tym względzie, iż musi on odpowiadać prawu kanonicznemu. Jest to standard gwarantujący zarówno uprawnienie do samo-decydowania przez osoby prawne prowadzące szkoły w tym obszarze, jak i elementu potwierdzającego autonomię Kościoła. Przepis ten, w razie wątpliwości interpretacyjnych winien stanowić podstawę wykładni w kontekście możliwości podejmowania decyzji w obszarze oświatowym bez dodatkowej ingerencji.

Co więcej, na uwagę zasługuje wyartykułowanie w ustawie o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: ustawa z 1989 r.) kilkakrotnie kontekstu działalności szkół i placówek wychowawczych²². Na marginesie należy zaznaczyć, iż w preambule do ustawy z 1989 r. zwrócono uwagę na „dobro osoby ludzkiej”, „potrzebę współdziałania wszystkich obywateli dla rozwoju kraju”. W tym względzie sytuacja powstałych instytucji może kształtować się odmiennie, co stanowi wynik posiadania bądź nie osobowości prawnej. Zasadniczym przepisem przedstawiającym różnice w kontekście statusu szkół prowadzonych przez Kościół katolicki jest treść art. 12 ustawy z 1989 r., tj. przyjęcie, iż „szkoły i inne placówki oświatowo-wychowawcze, nieposiadające osobowości prawnej, działają w ramach kościelnych osób prawnych, które je powołały”. Takie ujęcie wyznacza nierozzerwalny związek między szkołą bądź placówką oświatowo-wychowawczą, działającą w strukturach określonej kościelnej osoby prawnej a podmiotami, które je powołały. W tym wymiarze dla bytu podmiotu z art. 12 ustawy z 1989 r. nie jest wymagane występowanie dodatkowych uregulowań odnoszących się do osobowości prawnej. W szczególności nie muszą one np. powoływać do życia spółki bądź innej formy organizacyjnej. W doktrynie wskazuje się, iż znaczenie tego przepisu wyznacza zarówno oddziaływanie dla dobra społeczeństwa, jak i stanowi wyraz odnośnie możliwości realizacji misji Kościoła²³. Kolejne odwołania można odszukać w art. 20 ust. 1 i 3 ustawy z 1989 r., tj. „Kościelne osoby prawne mają prawo zakładać i prowadzić szkoły oraz inne placówki oświatowo-wychowawcze i opiekuńczo-wychowawcze na zasadach organizacyjnych i programowych określonych przez odpowiednie ustawy. Mają one charakter katolicki i podlegają władzy kościelnej.” oraz „Diecezje i zakony mają prawo za-

²⁰ Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. (Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318).

²¹ J. Krukowski, *Prawne możliwości udziału Kościoła w wykonywaniu funkcji użyteczności publicznej*, *Roczniki Nauk Prawnych* 2000, T. X, z. 1, s. 131.

²² Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1966).

²³ B. Rakoczy, *Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polsce. Komentarz*, Warszawa 2008, Oficyna, s. 109.

kładać i prowadzić niższe seminaria duchowne. W zakresie realizacji programu szkół ogólnokształcących i uzyskiwania świadectw dojrzałości podlegają one nadzorowi *Ministra Edukacji Narodowej*”. Zasadnicze znaczenie w obu wskazanych przypadkach ma fakt, iż zakładać i prowadzić te placówki mogą jedynie osoby prawne Kościoła²⁴. Wyrazem realizacji wolności z art. 70 ustawy zasadniczej jest art. 22 ustawy z 1989 r. poprzez przyjęcie, iż uczniom szkół prowadzonych przez osoby prawne Kościoła Katolickiego „przysługują świadczenia społecznej służby zdrowia i ulgi w opłatach za przejazdy publicznymi środkami lokomocji na równi z uczniami szkół państwowych.”

W literaturze przyjmuje się, iż „najogólniej można stwierdzić, że szkoła katolicka – to instytucja oświatowa, posiadająca wszystkie cechy autentycznej szkoły, o kościelnej specyfice organizacyjnej i programowej.”²⁵ Wskazana definicja z uwagi na zaprezentowane powyżej standardy normatywne odpowiada statusowi prawnemu szkół prowadzonych przez kościelne osoby prawne. Co więcej, poza wskazanymi dedykowanymi regulacjami, na zasadzie dookreślenia generalnego prawo do zakładania i prowadzenia placówek oświatowych na rzecz Kościoła Katolickiego można wywodzić także z art. 1 pkt 4 ustawy prawo oświatowe²⁶.

Zakończenie

Nie sposób wykluczyć, iż oddziaływanie na rzecz najmłodszych stanowi realizację ustawowego założenia w postaci dobra jednostki. Z przepisów Konstytucji RP wynika, iż zachodzi konieczność zabezpieczenia dobra dziecka – czego wymiarem są szeroko rozumiane prawa małoletnich dookreślone w wolnościach i prawach ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych. Co więcej, dokonując zestawienia odnośnie dobra wspólnego należy zaznaczyć, iż już od najmłodszych lat dzieci powinny być poddane pod szczególną ochronę mającą zapewnić ich prawidłowy rozwój.

Kościół katolicki posiada uprawnienie, jak i obowiązek nałożony w myśl zasady współdziałania do podejmowania aktywności w obszarze wychowania małoletnich. Znaczenie wychowania małoletnich w nauce Kościoła jest bardzo często podkreślane i wydaje się, iż stanowi równocześnie jeden z obszarów misji Kościoła Katolickiego.

Polski ustawodawca wielokrotnie potwierdza uprawnienie Kościoła Katolickiego do zakładania i prowadzenia placówek opiekuńczych, wychowawczych, jak również edukacyjnych. Najistotniejszym elementem umożliwiającym realne uczęszczanie dziecka do wybranej szkoły pozostaje prawo rodziców do wychowania dziecka zgodnie z własnymi przekonaniem. W tej mierze rodzic podejmuje samodzielne decyzje na rzecz małoletniego, w taki sposób, aby kierunek wychowania, który został przez niego obrany był zgodny z jego przekonaniem. Fakt prowadzenia i występowania placówek prowadzonych przez Kościół Katolicki stanowi istotną formę gwarancji na rzecz rodzica, który podejmując decyzję o uczęszczaniu dziecka do określonej szkoły ma możliwość wyboru placówki – kierując się własnymi przekonaniem. Stanowi to wymiar realizacji art. 48 ust. 1 w zw. z art. 70 ust. 3 ustawy zasadniczej, jak i pozostaje formą pomocy świadczoną na rzecz rodzica w kontekście wychowawczym.

Realizacja zadań przez Kościół Katolicki w obszarze edukacyjnym, oświatowym i wychowawczym stanowi także zadośćuczynienie przepisom wewnętrznym Kościoła, nauce społecznej, jak również realizację konstytucyjnej zasady subsydiarności.

Streszczenie:

Artykuł przedstawia podstawowe standardy normatywne odnośnie współdziałania państwa i Kościoła Katolickiego w zakresie oświatowo-wychowawczym oraz ocenę zależności między poszczególnymi regulacjami. Ustawodawca w szeregu odmiennych przepisów przy-

²⁴ Tamże, s. 163-168.

²⁵ Ks. A. Maj, *Szkoła katolicka w polskim systemie szkolnictwa*, Pedagogia Christiana 2007, nr 1(19), s. 125.

²⁶ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 900 z późn. zm.).

znaje prawo i zarazem obowiązek Kościoła Katolickiego w zakresie wspólnych działań na rzecz dobra dziecka, jako szczególnej jednostki w społeczeństwie tak, aby zapewnić ich najlepszy rozwój. Uprawnienie Kościoła do pomocy w wychowaniu małoletnich musi odpowiadać konstytucyjnym standardom w zakresie pierwszorzędnej roli rodziców w wychowaniu dzieci zgodnie z ich własnym przekonaniem. Uczestnictwo Kościoła w tym wymiarze musi odpowiadać standardom krajowym, jak również wynikać z jego misji. Tym samym, działalność osób prawnych Kościoła Katolickiego w kontekście oświatowo-wychowawczym stanowi realizację zadań krajowych oraz wewnętrznych Kościoła.

Słowa kluczowe: zasada współdziałania; relacje państwo-kościół; dobro dziecka

Summary:

The statutory role of church legal persons in the running of educational and care facilities

The article presents the fundamental normative standards regarding the cooperation between the state and the Catholic Church in the field of education and upbringing, as well as an assessment of the relationships between various regulations. The legislator, through a series of different provisions, grants the right and obligation to the Catholic Church to engage in common actions for the welfare of the child as a special individual in society, to ensure their best development. The Church's entitlement to assistance in the upbringing of minors must adhere to constitutional standards regarding the primary role of parents in raising children according to their own beliefs. The Church's participation in this dimension must conform to national standards and be in line with its mission. Therefore, the legal entities of the Catholic Church's activities in the context of education and upbringing constitute the realization of both national and internal Church tasks.

Keywords: principle of cooperation, state-church relations, the welfare of the child.

Bibliografia:

Akty normatywne:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. (Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318).

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1359 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1610 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1966).

Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 292).

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 900 z późn. zm.).

Literatura:

Borucki J., *Władza rodzicielska w świetle przepisów prawa przepisów prawa kanonicznego i polskiego prawa cywilnego*, Studia Wrocławskie 2000, nr 3, s. 52-63.

Czaja M., *Ochrona rozwoju dziecka przed zagrożeniami w aspekcie prawa międzynarodowego, europejskiego i krajowego*, Wyd. Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2016.

Czuba R. P., *Podmioty zobligowane i uprawnione do wychowania dziecka na podstawie Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, Prawo Kanoniczne 2020, nr 4(63), s. 15-27. <https://doi.org/10.21697/pk.2020.63.4.02>.

Garlicki L., Derlatka M. [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II, wyd. II*, red. M.Zubik, Warszawa 2016, LEX.

Góralski W., *Filozofia Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską*, Studia z Prawa Wyznaniowego 2022, Vol. 25, s. 157-170. <https://doi.org/10.31743/spw.13660>.

Krukowski J., *Podmiotowość rodziców w zakresie religijnego i moralnego wychowania dzieci w ramach edukacji szkolnej*, Roczniki Nauk Prawnych, 1994, T. IV, s. 129-148.

Krukowski J., *Prawne możliwości udziału Kościoła w wykonywaniu funkcji użyteczności publicznej*, Roczniki Nauk Prawnych 2000, T. X, z. 1, s. 123-132.

Krukowski J., *Zasada poszanowania niezależności i autonomii państwa i Kościoła katolickiego oraz współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego*, Roczniki Nauk Prawnych 2020, nr 4, s. 83-108.

Maj A. Ks., *Szkoła katolicka w polskim systemie szkolnictwa*, Pedagogia Christiana 2007, nr 1(19), s. 125-136.

Rakoczy B., *Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Polsce. Komentarz*, Warszawa 2008, Oficyna.

Romanko A., *Podmioty zobowiązane do wychowania dziecka według Stefana Kardynała Wyszyńskiego. Wybrane Zagadnienia*, Kościół i Prawo, 2019, nr 1, 8(21), s. 51-59.

Skrzydło W. [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, wyd. VII*, Warszawa 2013, „Wolters Kluwer Polska SA”.

Słowikowska A., *Soborowa zasada współdziałania Kościoła i państwa w kontekście zasad ją warunkujących*, Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2014, nr 11 (2), s. 31-60.

Stępkowski D. SDB, *Związek szkoły, państwa i Kościoła w ujęciu Herbart*, Przegląd Pedagogiczny, 2010, nr 1, s. 9-23.

Stojanowska W., *Władza rodzicielska*, Wyd. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1988.

Tokarski T., *Dobro wspólne w prawie kanonicznym i w prawie świeckim*, Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2021, T. XVI, nr 18 (1), s. 297-321.

Inne:

Główny Urząd Statystyczny, *Sektor non-profit w 2020 r. Stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, samorząd gospodarczy i zawodowy*, Warszawa, Kraków 2022. https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5490/1/8/1/sektor_non-profit_w_2020r1.pdf [dostęp: 13.10.2023 r.].

Dokumenty Kościoła:

Konstytucja Apostolska Fidei Depositum – Katechizm Kościoła Katolickiego. <https://www.parafia-wierzbnik.pl/dokumenty/kkk.pdf> [dostęp: 20.10.2023 r.].